

Соціологічні дослідження
як метод моделювання перспективної діяльності бібліотеки

Костирко Тамара Миколаївна

Бібліотека Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна

Перспективне функціонування бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі модернізації вищої освіти неможливе без трансформаційного оновлення її діяльності.

Вона повинна не тільки адаптуватись до нових вимог, але й виробити інноваційні стратегії своєї поведінки в інформаційному та соціокультурному просторі ВНЗ.

Незамінним джерелом інформації, яке дозволяє врахувати освітні та інформаційні потреби користувачів бібліотеки ВНЗ, визначити місце на ринку бібліотечно-інформаційних послуг, сформувати її імідж – є соціологічні дослідження.

Соціологія бібліотечної справи – це розділ соціології, пов'язаний з вивченням закономірностей функціонування бібліотечної справи як соціального інституту. Зростання рівня соціологічних знань було наслідком уточнення соціальних функцій бібліотек, пристосування їх послуг до потреб користувачів, перегляду напрямів роботи з позицій конкурентоспроможності, переорієнтування всіх видів бібліотечних продуктів на реального і потенційного споживача, вивчення та впровадження нових ідей у практику.

В бібліотеці Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова проведення комплексних досліджень було розпочато у 2002 році. Основними методами отримання інформації було обрано анкетування, а пріоритетом – вивчення та аналітична обробка анкет бібліотечних працівників щодо іміджу бібліотеки і бібліотекаря ВНЗ сучасного інформаційного суспільства.

В дослідженні, яке мало назву "Імідж бібліотеки та бібліотекаря вищого навчального закладу", взяло участь понад 100 бібліотечних працівників п'яти ВНЗ м. Миколаєва.

Питання анкети були розподілені на 4 комплекси:

- загальні (освіта, стаж та мета роботи, визначення місії бібліотеки ВНЗ);
- комунікативно-комунікаційні (висвітлення напряму роботи "бібліотекар-користувач");
- професійні (підвищення професійного рівня, заходи системи підвищення кваліфікації, комп'ютерна культура бібліотекаря, його інтелектуальні можливості);
- перспективи бачення поліпшення діяльності бібліотеки (спонсорська допомога, впровадження платних послуг).

Чому ми вирішили провести саме таке дослідження? По-перше, бібліотеки ВНЗ розпочали активну роботу з впровадження нових комп'ютерних технологій. По-друге, зазнала змін структура бібліотеки та штат. Так, в нашій бібліотеці з'явився відділ бібліотечного маркетингу, інноваційної та методичної роботи. По-третє, з'явилась необхідність активізації бібліотечної роботи, пошук шляхів для підвищення її якості та дієвості. По-четверте, виникла необхідність перегляду заходів СПК, введення нових форм і методів навчання. Результати дослідження лягли в основу плану роботи бібліотеки, розділи якого були скореговані відповідно до висновків дослідження.

Бібліотека існує для користувача. Вся її діяльність спрямована на якісне, оперативне та своєчасне задоволення його потреб. Сучасний етап розвитку суспільства сьогодні прийнято називати Суспільством Знань. Первинну основу його складають інформаційні ресурси і, в першу чергу, бібліотека.

Чи спроможні сьогодні бібліотеки ВНЗ задовольнити зростаючі потреби користувача? Як вдосконалити та визначити перспективні шляхи підвищення рівня їх бібліотечно-інформаційних послуг? Чи відповідають реальні можливості бібліотеки навчальним та науковим процесам? Відповіді на ці та інші питання допомогли нам знайти дослідження "Бібліотека очима користувача". Пріоритетами його були:

- відповідність ресурсів бібліотеки запитам користувача;
- можливість розширення бібліотечного сервісу;
- якість забезпечення читацького контингенту бібліотечними послугами;
- бачення бібліотечного сервісу в недалекому майбутньому.

Практично це було комплексне дослідження серед трьох категорій користувачів – студентів I-II, III-IVкурсів та науково-педагогічних працівників університету.

Аналіз результатів комплексного соціологічного дослідження дозволив отримати об'єктивну картину напрямків діяльності бібліотеки та визначити шляхи її подальшого функціонування та розвитку.

В 2002 році в нашій бібліотеці було відкрито електронний читальний зал. Це дало можливість значно підвищити якість інформаційної підтримки навчального та наукового процесів. Разом з тим ми відчули, що в бібліотеку прийшло нове покоління користувачів, обізнаних в комп'ютерних технологіях, роботі в Інтернет. Тому, роль бібліотекаря, як консультанта та інформаційного посередника між користувачем і різноманітними електронними інформаційними ресурсами, набула особливого значення.

Але, перш ніж надавати допомогу користувачу, треба виявити, що конкретно йому потрібно. Об'єктивне уявлення цього допомогло знайти дослідження "Якість та оперативність у наданні доступу до електронної інформації". Його пріоритетом стало уточнення того, які інформаційні ресурси частіше використовують відвідувачі ЕЧЗ, яким вони бачать перспективу розвитку, яка допомога їм необхідна при пошуку інформації. Першим методом, який би дозволив нам дати відповіді, ми обрали роботу фокус-груп. Вона була організована диференційовано: студенти, викладачі, аспіранти.

Обговорення проблем дало можливість розробити питання анкети, яка була розповсюджена не тільки серед реальних користувачів ЕЧЗ, а й серед потенційних.

За висновками цього дослідження була скорегована робота ЕЧЗ, спланована рекламна кампанія щодо розповсюдження інформації про його можливості та інформаційні ресурси.

Відповідно до Болонських домовленостей Україна включилась в роботу для адаптації вітчизняної системи вищої освіти до умов Болонського процесу. Наш університет входить до переліку вузів України, які беруть участь в експерименті по викладанню дисциплін згідно вимог Болонського процесу.

Оскільки бібліотека є навчальним, науковим, інформаційним та культурно-просвітницьким структурним підрозділом вищого навчального закладу, ключовою ланкою забезпечення безперервної освіти, самостійної роботи студентів та організації медіаосвіти викладачів, нам цікаво було одержати інформацію щодо ставлення студентів та викладачів до реформування вищої освіти в Україні. З цією метою бібліотека НУК спільно із кафедрою соціології МДГУ ім. П. Могили провела соціологічне опитування серед науково-педагогічних працівників та студентів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Здійснене опитування виявило зацікавленість науково-педагогічних працівників та студентства у запропонованих проблемах, серйозне ставлення до відповідей, значну кількість цікавих пропозицій. Це в свою чергу дозволило перейти до конкретного планування діяльності бібліотеки стосовно обговорюваної теми.

Об'єктом уявлення про дії користувача дає використання такого методу, як спостереження. Цей метод ми використовували для уточнення того, як студенти I курсу, яким викладались лекції з "Основ інформаційної культури", орієнтуються у використанні довідково-пошукового апарату, складанні списків літератури до рефератів, можливості орієнтуватись у доборі літератури для розкриття тієї чи іншої теми, знанні потенціалу інформаційних ресурсів бібліотеки.

Метод фокус-групи – це з однієї сторони нова форма дослідження, а з іншої – стара форма бібліотечної роботи – бесіда. Його ми частіше всього використовуємо тоді, коли нам необхідно визначити пріоритетні напрямки у комплектуванні та збереженні бібліотечного фонду, передплаті періодичних видань.

В своїй роботі ми також використовуємо аналітичний метод. Аналіз звітної-планової документації, читацьких формулярів, статистичних даних дозволяє одержати інформацію не тільки про бібліотеку в цілому, а й про реальне

використання ядра бібліотеки – її фонду, кадровий потенціал бібліотеки, матеріально-технічну базу тощо.

Саме така робота дає можливість визначити пріоритети того чи іншого напрямку діяльності, бачення перспектив розвитку.

Зрозуміло, що впровадження нових інформаційних технологій докорінно змінило діяльність бібліотеки. Вони стали саме тим фактором її розвитку і модернізації, який сприяв розширенню переліку бібліотечного сервісу з урахуванням збільшених потреб користувачів.

В 2002 році в бібліотеці НУК створюється web-сайт. Моніторинг його використання протягом трьох років показав необхідність зміни як інтерфейсу сайту, так і контенту. Результатом цього аналізу стала поява в 2005 році web-сайту з новим дизайном і контентом.

Матеріали досліджень були покладені в основу розробки "Концепції розвитку бібліотеки до 2010 року", затвердженої на засіданні Вченої Ради НУК у січні 2007 року. Одним із пріоритетних напрямків якої є створення та розвиток електронної бібліотеки.

Методом отримання інформації про ефективність використання її інформаційного потенціалу ми обрали спостереження. Вважаємо, що воно дозволить визначити тенденцію розвитку. Підсумки плануємо підвести наприкінці 2007 року.

Бібліотека НУК очолює методичне об'єднання, до якого на сучасному етапі входять сім бібліотек провідних ВНЗ м. Миколаєва. Напрямки нашої корпоративної співпраці різноманітні. Зупинюсь на одному з них – створення корпоративного каталогу. Ця робота розпочалась у 2004 році. Сьогодні бібліотеками МО вже накопичено досвід щодо цієї роботи: ми набули професійних навичок, відчули перевагу корпоративної праці, практично подолали будь-які психологічні бар'єри.

В 2005 році вузівськими бібліотеками було зроблено аналіз книгозабезпеченості навчальною та науковою літературою, що дозволило зробити довідку про стан книгозабезпеченості навчальною, навчально-методичною та науковою літературою бібліотек ВНЗ м. Миколаєва та стан її поліпшення на

засідання Ради ректорів ВНЗ III-IV рівня акредитації м. Миколаєва. Радою ректорів була підтримана пропозиція бібліотеки НУК про створення Зведеного каталогу бібліотек ВНЗ та Регіонального освітньо-інформаційного порталу бібліотек ВНЗ Миколаївщини.

На сьогодні в Зведеному каталозі представлено електронні ресурси чотирьох бібліотек вищих навчальних закладів нашого регіону – Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського, Миколаївського державного аграрного університету та Миколаївського державного гуманітарного університету імені П. Могили. Зведений каталог став основою одного із найскладніших розділів порталу.

Створення таких інформаційних ресурсів – це відповідна реакція бібліотеки на ті зміни, які відбуваються в соціально-економічному житті країни. Їх доцільність ми плануємо підтвердити черговим дослідженням.

В наших подальших планах проведення також таких досліджень як "Вивчення потенціалу бібліотеки для забезпечення самостійної роботи студентів", "Діагностика рівня корпоративної культури бібліотекарів", "Золота полиця студента", "Стан забезпечення зберігання та охорони бібліотечного фонду" тощо.

Кожне з досліджень ми намагаємось зробити якісним та результативним. Підсумки обов'язково обговорюються на засіданнях Методичної ради бібліотеки, трудових зборах колективу та на засіданнях методичного об'єднання бібліотек ВНЗ м. Миколаєва.

Список літератури

1. Кушнерчук М. Роль маркетингових досліджень в оптимізації обслуговування користувачів Надвірнянської ЦБС Івано-Франківської області / М. Кушнерчук // Бібліотечна планета. – 2006. – № 1. – С. 30-32.
2. Мастіпа О. Підсумки наукової діяльності національних, державних бібліотек та ОУНБ України / О. Мастіпа // Бібліотечна планета. – 2007. – № 2. – С. 15-20.
3. Социологические исследования в библиотеках: практ. пособие / И. Г. Васильев, М. Е. Илле, Д. К. Раввинский. – СПб.: "Профессия", 2003. – 176 с.